

TEOLOGICKÁ SUMMA

ČÁST I, KVESTIE 13, ARTIKULUS 5

Vypovídají se nějaká jména o Bohu a stvořených věcech jednoznačně, nebo mnohoznačně?

[P1] Zdá se, že to, co se vypovídá o Bohu a stvoření, se vypovídá jednoznačně. Každá mnohoznačnost se totiž redukuje na jednoznačnost jako mnohost na jednotu. Neboť vypovídá-li se slovo „liška“ mnohoznačně o šelmě a o houbě, musí se o něčem vypovídat jednoznačně: totiž o všech liškách – šelmách; jinak by se muselo postupovat do nekonečna. Existují však jednoznačné účinné příčiny, které se shodují se svými účinky ve jménu a definici (například člověk plodí člověka), i mnohoznačné příčiny (například slunce působí teplo, i když samo není teplé, leda pokud bychom slova „teplý“ užívali mnohoznačně). Zdá se tedy, že první příčina, na niž se všechny příčiny redukuje, je příčinou jednoznačnou. A tak se to, co se vypovídá o Bohu i stvořených věcech, vypovídá jednoznačně.

[P2] Mimo to, mnohoznačnými termíny se nevyjadřuje žádná podobnost. Protože jsou ale tvorové Bohu nějak podobní, podle onoho místa v knize Genesis „*Utvůrme člověka k svému obrazu a podobě*“, zdá se, že se o Bohu a stvořených věcech něco vypovídá jednoznačně.

[P3] Mimo to, měřítko je sourodé s poměřovaným, jak se říká v 10. knize Metafyziky. Bůh je však prvním měřítkem všech věcí, jak se říká tamtéž; Bůh je tedy sourodý s tvory, a tak lze něco vypovídat jednoznačně o Bohu a stvořených věcech.

[C1] Avšak proti tomu stojí: Cokoliv se vypovídá o nějakých věcech co do téhož jména, ale nikoliv co do téhož pojmu, vypovídá se o nich mnohoznačně. Žádné jméno však nepřísluší Bohu co do toho pojmu, co do něžž se vypovídá o stvořených věcech, neboť moudrost je u stvořených věcí kvalita, nikoliv však v Bohu; a různost rodu implikuje různost pojmu, neboť rod je součástí definice. A tentýž důvod platí i v ostatních případech. Cokoliv se tudíž vypovídá o Bohu a o stvořených věcech, vypovídá se mnohoznačně.

[C2] Mimo to, Bůh se liší od stvořených věcí více, než jakékoliv dvě stvořené věci od sebe navzájem. Díky vzájemné odlišnosti však u některých stvořených věcí dochází k tomu, že o nich nelze nic vypovídat jednoznačně: totiž u těch, které se se neshodují v žádném vyšším rodu. Tím spíše se nic jednoznačně nevypovídá o Bohu a o stvoření, nýbrž vše se vypovídá mnohoznačně.

[Korpus artikulu] Odpovídám: Je třeba říci, že je nemožné, aby se něco vypovídalo o Bohu a stvoření jednoznačně. Každý účinek, který není přiměřený schopnosti účinné příčiny, nepřijímá podobu příčiny co do téhož pojmu, nýbrž deficientním způsobem, tak, že to, co je v účincích rozdělené a zmnožené, je v příčině jednoduché a totožné: tak například slunce pomocí jedné schopnosti působí rozličné a mnohotvárné formy v těchto nižších věcech.

Stejným způsobem, jak bylo výše řečeno, všechny dokonalosti věcí, které jsou ve věcech rozdělené a zmnožené, v Bohu preexistují v jednotě. Tak tedy, když se jméno, které náleží nějaké dokonalosti, vypovídá o stvořené věci, označuje tuto dokonalost jakožto co do definičního pojmového obsahu odlišnou od jiných: například když vypovídáme jméno „*moudrý*“ o člověku, označujeme nějakou dokonalost odlišnou od esence člověka, od jeho potence i od jeho bytí a všeho podobného. Když však toto jméno vypovídáme o Bohu, nezamýšlíme označit něco odlišného od jeho esence, potence nebo bytí. A tak když se jméno „*moudrý*“ vypovídá o člověku, jaksi vymezuje a významem vyčerpává označenou věc, ne však, když se vypovídá o Bohu – tehdy ponechává označenou věc významem nevyčerpanou, přesahující význam jména. Odtud je zřejmé, že se jméno „*moudrý*“ nevypovídá o Bohu a člověku co do téhož pojmu. A týž důvod platí v jiných případech. Žádné jméno se tedy nevypovídá o Bohu a stvoření jednoznačně.

Nevypovídá se však ani čistě mnohoznačně, jak někteří tvrdili.

Tak by totiž na základě stvořených věcí nebylo možno o Bohu nic poznat, ani dokázat, nýbrž vždy by docházelo k logické chybě ekvivokace (*fallacia equivocationis*). A to odporuje jak filosofům, kteří o Bohu důkazem dovozují mnoho věcí, tak apoštolu Pavlovi, který v listu Římanům říká, že neviditelné božské věci se poznávají na základě pochopení stvořených věcí.ⁱ

Je tudíž třeba říci, že podobná jména se vypovídají o Bohu na základě analogie, tj. proporce (vztahu). K tomu však dochází u jmen dvojím způsobem: Buď tak, že více věcí má vztah k jedné, jako např. když se „zdravý“ vypovídá o léku i o moči, nakolik má obojí vztah a proporcí ke zdraví živočicha (moč je totiž jeho známkou, lék příčinou); nebo tak, že jedno má vztah k druhému, jako např. když se „zdravý“ vypovídá o léku i o živočichovi, nakolik je lék příčinou zdraví u živočicha. A takto se něco vypovídá o Bohu anaogicky, a nikoliv čistě mnohoznačně, ani jednonačně.

Bohu totiž nemůžeme dát žádné jméno, které by nebylo vzaté ze stvořených věcí, jak bylo výše řečeno. A tak cokoliv se vypovídá o Bohu a stvořených věcech, vypovídá se na základě nějakého vztahu tvora k Bohu jakožto principu a příčině, v níž přesažným způsobem preexistují všechny dokonalosti stvořených věcí.

A tento charakter společnosti [jímž jsou tato jména společná Bohu a stvoření] je něčím mezi čistou mnohoznačností a naprostou jednoznačností. Analogicky vypovídaná jména totiž nevyjadřují ani jeden pojem (jednoznačná jména), ani více zcela různých pojmů (jako jména mnohoznačná). Jméno, které se v takovémto mnohém smyslu vypovídá, označuje různé proporce či vztahy k něčemu jednomu, tak jako jméno „zdravý“ řečené

o moči označuje známku zdraví živočicha, o léku však jeho příčinu.

[AD1] K prvnímu je tedy třeba říci, že ačkoliv u vypovídání je nutné mnohoznačnost redukovat na jednoznačnost, u činností ne-jednoznačná příčina nutně předchází jednoznačnou. Nejednoznačná příčina je totiž obecnou (univerzální) příčinou celého druhu, jako např. slunce je příčinou plození všech lidí. Na druhou stranu příčina jednoznačná není příčinou působící celý druh (jinak by byla příčinou sebe sama, neboť je v druhu obsažena), nýbrž je příčinou zvláštní (partikulární), tj. vůči tomu individuu, které ustavuje v jeho participaci na daném druhu.

Obecná příčina celého druhu tedy není jednoznačnou příčinou. Obecná příčina je však dřívější než příčina zvláštní. A tato obecná příčina, ačkoliv není jednoznačná, není přece ani veskrze mnohoznačná, neboť jinak by nepůsobila sobě podobně. Lze o ní říci, že je příčinou analogickou, podobně jako se u vypovídání vše jednoznačné redukuje na něco prvního, nikoliv jednoznačného, nýbrž analogického, totiž na *jsoucno*.

[AD2] K druhému je třeba říci, že podobnost stvořené věci Bohu je nedokonalá, neboť stvořená věc nepředstavuje něco, co by bylo s Bohem stejné co do rodu, jak bylo řečeno.

[AD3] K třetímu je třeba říci, že Bůh není měřítkem přiměřeným měřenému. Proto není třeba, aby Bůh a stvořené věci náležely do téhož rodu.

[ADC] Důvody, které byly uvedeny pro opačné stanovisko, pouze dokazují, že taková jména se o Bohu a stvořených věcech nevypovídají jednoznačně, nikoliv však, že se vypovídají mnohoznačně.

* * *

ⁱ Ř 1,20: „Jeho věčnou moc a božství, které jsou neviditelné, lze totiž od stvoření světa vidět, když lidé přemýšlejí o jeho díle, takže nemají výmluvu.“ (ekumenický překlad)